

Röstorp – landskap, mark och människor under 4 000 år

Här vid Jättastenen står man vid »entrén» till det stora röjningsröseområdet i Röstorp. Här har människor bott och odlat marken i närmare 4 000 år.

Redan under yngre stenålder började man röja mark på höjderna ovanför ån Assman. Med hjälp av eld och yxa beredde man plats för små odlingsytor i lövskogen. Åkerbruket var länge rörligt, man röjde här och var och odlade över stora områden. Under bronsålder och järnålder blev åkerbruket allt mer intensivt. Markerna stenröjdes återkommande och stenen samlades ihop i små rösen. Än idag kan vi se spåren efter de förhistoriska böndernas idoga stenröjande.

I området finns hundratals tätt liggande röjningsrösen, kantade av röjda ytor. Numera är rösen i de flesta fall helt övervuxna av gräs och mossor och kan därför till en början vara svåra att upptäcka. Men tittar man noga, så upptäcker man strax ett myller av små och stora, ofta utflackade, stenrösen. När du följt stigen, passerar du ett stort röse cirka 50 meter framåt. I Röstorp kan man vandra länge i skogen och tycka att man ständigt finner nya rösen.

Sedan 1988 har arkeologiska och jordbruks-historiska undersökningar utförts vid flera tillfällen. Resultaten har givit ny och mycket viktig kunskap om de förhistoriska böndernas livsvillkor i den miljö som omgav dem. Under århundradena omkring Kristi födelse fanns här flera samtida gårdar, kanske så många som 4–5 stycken. Man bodde då i långhus, hade förråd och andra byggnader på tunet. Av bnfynd att döma höll man tamdjur. På gårdarna bedrevs järnhantering, smide, textilhantverk och keramik tillverkning.

Förkolnade sädeskorn från boplatserna visar att framför allt korn odlades på åkrarna, men även havre, råg och lin. Marken gödslades, bl. a. med hushållsavfall som har påträffats i matjorden.

Fröer avslöjar att svinmålla och åkerspergel var vanliga ogräs i åkern. Den efterlämnade veden i eldstäderna uppvisar om att hassel och björk växte i närområdet. Troligen gynnade man dessa träd för klenvirkets och bränslets skull. Grövre timmer fick man från skogen.

Vid mitten av första årtusendet (under den s. k. folkvandringstiden) avtog odlingen i det stora röjningsröseområdet. Markerna växte igen och granen började långsamt vandra in. Vid den tidpunkten hade sannolikt både bebyggelse och odling flyttat ned till markerna närmare Assman – till den plats där Röstorps by ligger än idag. Under medeltiden övergick röseområdet till att användas som utmark. Utmarken ägdes gemensamt av byns bönder och nyttjades till bete och allehanda utmarksnäringar. Man svedjade, tog timmer och ved, kolade och brände tjära i skogen.

Precis som på många andra platser i landet, skedde i Röstorp vid 1700-talets slut en utflyttning av bebyggelse till skogen på utmarken. Tekniska och sociala omvandlingar inom jordbruket hade gjort många människor jordlösa. För att klara fattigdom och trångboddhet, lät man torpare och andra obesuttna bygga sina enkla stugor och odla på skogen. Till torpställena hörde vanligen ett par djur och några små åkertegar. När torparna bröt mark på skogen här i Röstorp, skedde detta bokstavligt talat mitt i de gamla järnåldersböndernas åkrar. Idag kan vi se hur torparnas »toppiga» stenrösen ligger sida vid sida med de förhistoriska röjningsrösen. Nu är det även länge sedan de små torpstugorna övergavs och skogen åter slöt sig tätt i röjningsröseområdet.

Stenålder	–1800 f Kr
Bronsålder	1800–500 f Kr
Järnålder	500 f Kr–1050 e Kr
Medeltid	1050–1520

Hier in Röstorp, on the hills above the Assman river, we find one of the largest prehistoric cairn-fields in Sweden. Cultivation in this area began as early as in the late Neolithic period. With the help of fire, hoes and axes, farmers cleared land in the deciduous forest. Small plots were cultivated for several years and then left as long-term fallow land. During the Bronze Age and the Iron Age, cultivation was more intensive. Stones were regularly cleared from the fields and thrown into small, flat cairns. Today, we can still find hundreds of prehistoric clearance cairns in the nearby woodlands. This cairn-field covers an area of some 150 hectares! Investigations in the cairn-field at Röstorp have revealed several prehistoric graves and four or five contemporaneous Iron Age settlement sites (from c. 300 BC–AD 300). The farmers lived in long houses, made their own pottery and textiles, and smelted and forged iron. They practised a mixed

farming system, with small areas of arable land, meadow land, and extensive grazing grounds. Some fields were manured, and barley was the primary crop. For thousands of years, the land was open and well managed. Cultivation in the area ceased in the mid first century AD and formerly arable land was grown over by heather and bushes. In the Middle Ages the area was transformed into common grazing, land belonging to the farmers of Röstorp hamlet, which at this point was situated near to the Assman river. In the late 18th century, crofters established their small holdings in the forest. They tilled their tiny plots of arable land on the same spots as the prehistoric farmers once did! If one looks carefully, it is possible to detect the differences between the small, over-grown prehistoric cairns and the more heterogeneous stone piles of the crofters.

Hier im Röstorp, auf den Hügeln oberhalb des Flusses Assman, findet man eines der grössten vorgeschichtliche Steinhau-feldern in Schweden. Der Anbau in diesem Gebiet hat schon in der spätere neolithische Periode angefangen. Mit der Hilfe von Feuer, Hacken und Äxte haben die Bauern den Laubwald geräumt. Kleine Grundstücke wurden einige Jahre bearbeitet und dann brachgeleget für eine längere Zeit. Während der Bronzezeit und des Eisenalters, war der Anbau intensiver. Steine wurden regelmässig von den Feldern geräumt und als kleine, tiefstehende Haufen gestapelt. Heute findet man noch hunderte von diesen vorgeschichtlich geräumten Steinhau-feldern in dem angrenzenden Waldgebiet. Dieses Steinhau-feld umfasst insgesamt etwa 150 ha! Durch Untersuchungen hat man mehrere vorgeschichtliche Gräber und 4–5 zeitgemässe Ansiedlungen der Eisenzeit gefunden (datiert ab dem Jahr 300 vorkristliche Zeit bis Jahr 300 nachchristlicher Zeit). Die Bauern wohnten in langen Häusern, hatten ihre eigenen lokale Töpferei und stellten eigene Textilien her. Man war auch mit dem Schmelzen und Schmieden

des Eisens vertraut. Man wollte ein gemischtes wirtschaftliches System an, mit kleine gepflügten Feldern, Wiesen und ausgedehnten Land für die Viehsucht. Einige der Felder wurden gedüngt und das hauptsächlich Getreide war Gerste. Während tausenden Jahren wurde die Landschaft offen gehalten und gut unterhalten. Die Anwendung des Gebietes wurde um Jahr 500–600 nachchristlicher Zeit vermindert. In mittelalterlicher Zeit war das Steinhau-feld verändert im gewöhnliche Weidegebiete. Das Land gehörte den Bauern des Dorfes Röstorp, zu dieser Zeit lokalisiert an dem naheliegenden Fluss Assman. Ende des achtzehnte Jahrhundert kolonisierten Kätner ihre kleinen Besitzungen im Walde. Wo die vorgeschichtliche Bauern einmal wohnten, haben die neue Einwohner ihre kleine Felder bearbeitet! Wenn man genau nachsieht, kann man der Unterschied der kleinen, übergewachsenen, vorgeschichtlichen Steinhau-feldern und die typischen Haufen der Kätner entdecken.

Jättastenen har sitt namn från en lokal sägen: »En jätte hade stått vid Högeled i Ambjörnarp och fått höra Örsås kyrkklockor. Då tog han en sten och kastade mot kyrkan. Det är märke i stenen efter hans fingrar.»

Foton: Jan Tove 2003.

Uppe på Jättastenen finns skålgropar (Raä 56). Borrhålen på de nedfallna delarna av blocket är sannolikt gjorda på 1800-talet i samband med försök att spränga stenen. Från blocket kan man se bort mot gravfältet på höjden i norr. Gravarna och skålgropsblocket utgör delar i ett rituellt landskap. Klättra gärna upp – men försiktigt! – och räkna groparna. *Cupmarks.*

Skålgropar (eller älvkvarnar) är den vanligaste typen av hällristning. De utgörs av små cirkelformiga gropar i hållar eller stora stenblock. Groparna har vanligtvis en diameter på omkring 3–6 cm och de är ungefär 1–3 cm djupa med rundad botten.

Traditionellt anses skålgropar tillhöra bronsålder, men många av dem kan vara äldre och det finns talrika berättelser om gropar som har använts långt in i senare tid. Den vanligaste förklaringen till skålgroparna är att de har tillkommit och tjänstgjort som någon slags offerskålar, kanske till de döda förfäderna. Det finns dock mängder med mer eller mindre fantasifulla alternativa tolkningar, allt från att de symboliserar Moder Jord till att de var stjärnkartor eller kalendrar.

I gammal folktro fanns föreställningen att älvorna använde skålgroparna som kvarnar att mala i, därav den folkliga benämningen älvkvarnar.

Det finns även många berättelser, ända in på 1900-talet, om hur allmogen har offrat i skålgropar för att vinna god hälsa och välgång. Vanligast var att smörja dem med smör, talg eller något annat fett och sedan lägga i några ulltötar.

Skålgroparna har också haft anknytning till olika slags fruktbarhetsriter kring vårsådden och under missväxtår.

